

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.ю.н. Борис Владимиров Велчев, преподавател в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, за дисертационния труд на Стефан Петров Гайдарски, докторант в Югозападния университет „Неофит Рилски“ на тема „Наказателноправна защита на трудовите права“ /за получаване на образователната и научна степен „доктор“ по специалност „Наказателно право“ от професионално направление 3.6. „Право“/

Стефан Гайдарски е роден през 1982 година в София. Завършил е право в Софийския университет през 2006 година. Той е и бакалавър по финанси от ЮЗУ „Неофит Рилски“. Ползва английски и руски език. Работил е като сътрудник в правна кантора, юрисконсулт, както и в Агенция „Митници“. В момента е хоноруван асистент по наказателно право в ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Дисертантът има четири публикации по темата, издадени в авторитетни издания.

Дисертационният труд като цяло е оформен по правилата. В края му е посочена използвана библиография от 137 източници на български език. Трудно може да се каже, каква част от тази библиография е реално използвана при разработката на дисертацията, тъй като под линия са посочени значително по-малък брой съчинения. Разбира се, не може да бъде отречено правото на автора да опише в библиографията всички използвани от него съчинения, а да посочи под линия само тези, които непосредствено е цитирал. В структурно отношение дисертацията обхваща увод, три глави и заключение и е разработена в обем от около 180 страници.

Авторефератът е оформен също според правилата.

Първата глава е озаглавена „Трудовите права и тяхната наказателноправна защита”. Първият раздел в нея е посветен на общата характеристика и специфичните особености на трудовите права. В него авторът си поставя три цели /с. 22-23/ – в първата глава да разкрие особеностите на наказателната политика при защитата на трудовите права, да очертае качествата на особения субект на тези престъпления /работодателя/ и накрая – да очертае пределите на наказателната репресия за тези престъпления. Отличното познаване на трудовото право от страна на автора, прецизния начин, по който той намира пресечните точки между наказателно и трудово право, му е позволил да изпълни поставените цели.

Вторият раздел на първата глава е озаглавен „Обект на наказателноправната защита на трудовите права”. Въпреки известното противоречие в самото заглавие, което понякога смесва „обект” и „обхват”, целта на този раздел също е изпълнена. Аргументирано е предложението разпоредбата на чл. 356 НК да се уреди като квалифициран състав на престъплението по чл. 136 НК /с. 34/. Същото важи за престъплението по чл. 192а НК /с. 35/, макар че някои допълнителни аргументи не биха били излишни. Обобщението в края на раздела /с. 37/, че обект на наказателноправна защита на трудовите права са онези обществени отношения, „които възникват по повод непосредствената гаранция на накърнени трудови права” ми се струва недостатъчно ясно. Същото важи и за заглавието на третия раздел на тази глава „Субекти и субектен обхват на наказателноправната защита на трудовите права”. Използвани изрази като „субектният обхват на посегателствата срещу трудовите права” /с. 40/ не помага за доброто разбиране на позициите на автора. Разбира се, въпросът е чисто езиков.

В този раздел обаче особено ясно личи доброто познаване на трудовото право от страна на дисертанта. Друг е въпросът, че някои наказателноправни изводи предизвикват смесени чувства, като например

идеята, че извършването на престъплението по чл. 136 НК от страна на обикновен работник съставлява опит към престъпление по чл. 123 и чл. 134 НК /с. 44/. Правната уредба на субективната страна на опита по българското наказателно право едва ли може да наложи този извод като безспорен. От повече аргументи се нуждае изводът за съучастието /съизвършителството/ между работодателя и неговите служители във връзка с престъплението по чл. 172, ал. 1 НК /с. 49/.

Четвъртият раздел на главата е озаглавен „Обществена опасност и наказателноправната защита на трудовите права”, като и това заглавие съдържа известно вътрешно противоречие за чия обществена опасност става дума. Анализът на текста отстранява противоречието и авторът по убедителен начин отстоява разбиранията си за разликата в обществената опасност на престъпленията против трудовите права и останалите правонарушения със същия обект. Изводите на автора за възможните наказания на престъпленията против трудовите права и аргументите му за неприложимостта на лишаването от свобода /с.62-63/ са убедителни и съставляват научен принос.

Втората глава е посветена на онези престъпления против трудовите права, наречени от дисертанта „типични”. И тук отличното познаване на трудовото право от страна на автора е довело до приноси моменти при формулирането на състава на чл. 136 НК *de lege ferenda*. Добре би било авторът да реши, как да определи пострадалия от престъплението – като „другиго”, както предлага на с. 68 или като „наетите” /с. 83/. Иначе предложеният нов състав на чл. 136 НК е значително по-модерен от съществуващия. Остава нерешен въпросът за стесняването на кръга на субектите. Невъзможността обикновен работник да бъде субект на това престъпление, когато с поведението си застрашава други наети лица, всъщност стеснява защитата на останалите работници.

Подробно са разгледани двете алинеи на всъщност единственото „типично” престъпление против трудовите права – това по чл. 172 НК. Ако авторът беше съобразил особената разпоредба на чл. 175 НК относно начина на наказателно преследване на тези престъпления, анализът му без съмнение би бил по-задълбочен. Не оспорвам извода на автора, че „всъщност работодателят е този, който има възможност да дискриминира по силата на превратното упражняване на работодателската си власт” /с. 90/. Все пак би било полезно да се обсъди, дали и други високопоставени лица в йерархията на едно предприятие или организация не могат да принудят някого да напусне работа на основата на посочените в чл. 172, ал. 1 НК белези.

Трябва по достойнство да бъде оценен анализът на приложимостта на разпоредбата на чл. 172 НК в случаите, когато трудовото правоотношение е възникнало по силата на избор или конкурс. Този анализ е безспорен принос на автора /с.94-95/. Основателно е поставен и въпросът за нуждата от синхронизиране на разпоредбите на чл. 172, ал. 1 НК и чл. 143 НК /с. 97/. Изводите по повод съотношението между тези два състава са оригинални и приноси. Новата редакция на чл. 172 НК, предложена на с. 107, също е оригинална и модерна като звучене, но не дава сигурност, дали няма да доведе до това и незначителни нарушения на трудовите права да бъдат третираны като престъпление, само защото са извършени на основата на дискриминационен признак. Струва ми се, че предложената редакция може да бъде частично преосмислена, за да не се разшири прекомерно наказателната репресия в тези случаи. Иначе възприетият подход, посочен и на с. 173 – да се препрати към Кодекса на труда за трудовата дискриминация, е добър и приносен.

Що се отнася до анализа на разпоредбата на чл. 172, ал. 2 НК, липсва ми позицията на автора за начина на преследване на това престъпление, което сега е от частен характер. Иначе може да бъде видян принос в

предложението оправдателната присъда да се добави към основанията, на които трябва да бъде възстановен един неправилно уволнен работник. Този принос е повторен и в заключението на с. 175.

Третата глава е озаглавена „Други престъпления против трудовите права“. В нея бих откroил анализа на понятието „принудителен труд“, завършил с предложеното определение на с. 135. Приносът на автора би бил безспорен, ако изяснеше допълнително елемента „при особено експлоататорски условия“.

В следващия раздел, посветен на незаконното наемане на деца по чл. 192а НК, приносен момент може да се види в предложението изразът „приеме на работа“ да се замени с „наеме“ /с. 148/. Идеята за принос трудно може да се отстои по отношение на предложената нова разпоредба на чл. 227 НК. Не съм сигурен, че използването на понятието „значителен брой незаконно пребиваващи граждани“ подобрява яснотата на правната уредба. Съмнения поражда и идеята за нова редакция на ал. 5 на чл. 227 НК /с. 166 и с. 179/. В заключението тя е дадена в разгърнат вид /с. 180/, като съдържа някои нетипични формулировки за наказателноправна норма /”например засяга здравето“/.

Накрая, заключението отразява основните научни изводи на дисертанта по темата, както и предложенията му *de lege ferenda*, които вече коментирах на систематичното място, на което са направени.

Общото впечатление от труда поражда известни възражения още от пръв поглед. Няколко са основните причини за това твърдение.

Както вече посочих, използваната под линия литература е значително по-обширна от цитираната. Само по себе си, това не е съществен порок, макар да е нестандартно решение.

Наименованията на някои раздели са вътрешно противоречиви и не дават ясна представа за съдържанието на изложението.

Необяснимо впечатление правят многобройните правописни грешки в целия труд, дори в окончателните формулировки на предложенията за промяна в законодателството /напр. с. 163 и с. 175/. Това затруднява не просто разбирането им, но и издава някаква прибързаност на автора да предаде текста, което частично се е отразило и на някои изводи, които биха могли да бъдат по-категорично и убедително защитени.

Историята на институтите, които дисертантът разглежда, е представена твърде лаконично и основно се отнася до социалистическия период. Практически, освен в един или два случая, отсъства сравнителноправен анализ. Настина, разглежданата уредба е типично българска, но малко по-широк авторов поглед върху уредбата на сходни престъпления в други държави би обогатила изследването. Изречението на стр. 17 с което авторът обявява сравнителноправния подход като неприложим не е убедително и е недостатъчно, за да оправдае подценяването на този важен инструмент при изследването на правните институти.

В увода авторът си поставя три основни цели на научното изследване /с. 6-7/. Първата цел – да се покаже, че „наказателноправната защита на трудовите права е необходима, важна и актуална, с оглед на интересите на гражданите днес”. Самият избор на темата вече постига тази цел. Иначе доказването на важността на разглежданата проблематика едва ли представлява научно предизвикателство. Тя е очевидно важна.

Втората цел е да се обоснове нов подход на законодателно представяне на разглежданата уредба „в посока яснота и кодификация”. Този подход е правилен, а в частта му за кодификацията – и оригинален. До голяма степен тази цел е постигната, поне по отношение на необходимостта от допълнителна яснота на повечето от съставите, за които са направени предложения *de lege ferenda*. Що се отнася до „кодификацията”, бих препоръчал на автора по-добре да защити тази своя

идея. Тя може би е добра и полезна и вероятно като цяло би усъвършенствала законодателството, но НК познава и много други случаи, в които състави, засягащи сходни обекти, са уредени в различни глави. Работата би спечелила, ако идеята за „кодификация” бъде защитена поубедително, ако бъде посочена добавената стойност на това решение, извън формалната систематизация. Посочените на ст. 170 аргументи ми се струват добри, но недостатъчни.

Третата цел е свързана с подобряването на съставите на разглежданите престъпления. Като цяло, с известни възражения по отношение на някои предложения *de lege ferenda*, тази цел е постигната.

Изложените критични бележки все пак не ме разколебават при съдържателната положителна оценка на дисертационния труд. Голяма част от бележките ми имат редакционен или технически характер и могат лесно да бъдат отстранени преди издаването на дисертацията. Вероятно преди издаването ѝ, някои от тезите на автора биха могли да бъдат допълнително преосмислени и допълнително защитени.

Езикът на дисертанта е отличен, балансиран по отношение на изводите и с полемичен характер.

Изборът на темата и възприетата структура показват академична зрялост и кураж от страна на автора. Изправени сме пред първото съвременно монографично изследване по въпроса за наказателноправната защита на трудовите права на гражданите.

Малобройната специална литература е анализирана прецизно, добросъвестно и с коректен критичен тон. Дисертантът е подложил на критичен и творчески анализ и относимата съдебна практика.

Избраната тема през годините е била подценена в теорията и по нея е формирана съвсем оскъдна съдебна практика. Това е огромно предизвикателство пред всеки автор, който трябва да разчита единствено на собствения си анализ, без да има значими научни достижения, на които

да стъпи за изводите си. Тази обективна трудност пред колегата Гайдарски е била компенсирана от изострената му аналитичност и отличното познаване на трудовото право, довело до пълна самостоятелност и оригиналност на направените изводи.

Подходът на дисертанта да си поставя научни цели в началото на всяка глава, издава дълбоко осмисляне на разглежданите проблеми. Като цяло, може да се обобщи, в основната си част целите на автора са постигнати.

Силно впечатление прави интердисциплинарният подход на автора, който умело използва отличните си познания в областта на трудовото право, за да очертае самостоятелните правни характеристики на наказателноправната защита на трудовите права.

По-голямата част от предложенията *de lege ferenda* разкриват отлично познаване на съответните явления и са основани на солидна аргументация, която е позволила да бъдат формулирани значителни по брой и стойност приноси идеи.

Воден съм от разбирането и за това, че научната и образователна степен „доктор” представлява своеобразно надграждане над познанията на един магистър по право, което разкрива определен научен и теоретически уклон. Изискванията към научните приноси на тези дисертации не могат да бъдат твърде високи, защото те представляват първите стъпки на автора в науката.

Въпреки това, работата на Стефан Гайдарски съдържа значителен брой научни приноси, както в теоретичен, така и в практически план. Приемането на повечето от тях би подобрило чувствително наказателноправната защита на трудовите права на гражданите. Аналитичната основа на направените предложения е добра и е потребно съвсем малко усилие, за да бъдат отстранени и критичните бележки за някои от оспорените разпоредби, предложени *de lege ferenda*.

Представеният дисертационен труд на Стефан Гайдарски задоволява основните изисквания на закона за даване на образователната и научна степен „доктор”, поради което правя предложение до научното жури тази степен да бъде дадена на колегата Гайдарски.

проф. д.ю.н. Борис Велчев